

QISHLOQ XO'JALIGIDA DONLI EKINLAR

Hasanova Nishona Normurotovna

Buxoro davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekistonning mustaqillik yillarida qishloq xo'jaligidagi o'zgarishlar, paxta yakkahokimligiga barham berilishi, vazirlar mahkamasi tomonidan qishloq xo'jaligi va yerga doir qabul qilingan qonunlar, prezidentimizning qishloq xo'jaligiga doir farmonlari, qarorlari va farmoyishlari doirasida amalga oshirilgan ishlar batafsil yoritilgan. Shuning bilan birgalikda, bugungi kunda boshqali don ekinlarining aksariyat urug'lik zaxiralarining hosildorligi va unumdorligiga qo'yiladigan talablar, g'alladan yuqori va sifatli hosil yetishtirishning asosiy omillari atroflicha tushuntirilgan.

Tayanch atamalar: dukkakli ekinlar, dehqonchilik, g'allachilik, mineral o'g'itlar, taqvim kalendar, agrar soha, oziq-ovqat, makkajo'xori, go'za navlari, intensiv bog'.

ЗЛАКОВЫЕ КУЛЬТУРЫ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Хасанова Нишона Нормуротовна

докторант, Бухарский государственный университет

Аннотация. В данной статье подробно изложены изменения в сельском хозяйстве за годы независимости Узбекистана, отмена хлопковой монополии, законы о сельском хозяйстве и земле, принятые Кабинетом министров, указы, постановления и распоряжения нашего президента по сельскому хозяйству. При этом подробно разъясняются требования к урожайности и продуктивности

большинства семенных фондов зерновых культур на сегодняшний день, основные факторы получения высококачественных культур из зерна.

Ключевые слова: садоводство, зернобобовые культуры, зерновое хозяйство, минеральные удобрения, календарь, аграрный сектор, продукты питания, кукуруза, сорта хлопка, интенсивный сад.

GRAIN CROPS IN AGRICULTURE

Hasanova Nishona Normurotovna

Doctoral student of Bukhara State University

Annotation. Following article deals with the changes in agriculture during the years of independence in Uzbekistan. The abolition of the cotton monopoly, the laws adopted by the Cabinet of Ministers on agriculture and land, and the works carried out within the framework of the decrees, decisions and orders of our president on agriculture are given as well. At the same time, the requirements for the yield and productivity of most seed stocks of grain crops today, the main factors for obtaining high-quality crops from grain, are explained in detail.

Key words: horticulture, leguminous crops, grain farming, mineral fertilizers, calendar, agricultural sector, food, corn, cotton varieties, intensive garden.

KIRISH.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgan dastlabki kunlarda yurtboshimiz xalqimizning non va non mahsulotlariga bo'lgan talabini qondirish nihoyatda dolzarb vazifa ekanligini alohida ta'kidlagan edilar. Davlatimiz rahbarining oqilona siyosati natijasida nihoyatda qaltis vaziyatlardan chiqib, xalqimiz bugun g'alla to'kin-sochinligiga erishdi. Donli ekinlarga asosan bug'doy, sholi, makkajo'xori, arpa, javdar, sulji jo'xori, tariq va boshqa ekinlar kiradi. Jahon bo'yicha ekiladigan ekinlarning

asosiy qismini (70%) donli ekinlar tashkil qiladi. Xalqimizning asosiy ozuqa manbai bo'lgan bug'doy ekini qishloq xo'jalik sohasining asosiy yo'nalishlaridan biridir. G'alla bu oziq-ovqat xavfsizligi masalasida birinchi o'rinda turgan yurtimiz tinchligi, xalqimiz farovonligi bilan bevosita bog'liq bo'lgan ne'matdir. G'alladan yuqori va sifatli hosil yetishtirishning asosiy omillaridan biri bu mineral o'g'itlardan samarali foydalanishdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA.

1991-yil respublikada barcha don ekinlarida jami 940 ming tonna yetishtirilgan bo'lsa, endilikda g'allakorlarimiz yiliga 7-8 mln tonnalik xirmonlarni ko'tarmoqdalar. Bu ulkan yutuqlarda g'allachilik ilmi fidoiylarining ham munosib hissasi bor albatta. 1998-yil 7-avgustdan prezidentimiz tashabbusi bilan Don va dukkakli ekinlar ilmiy tadqiqot instituti sug'oriladigan yerlarda yuqori va sifatli don beradigan qattiq, bahorgi bug'doy yangi navlarini yaratish, sohadagi ilmiy tadqiqotlar darajasi va sifatini tubdan oshirish, ixtisoslashgan ilmiy tadqiqot muassasalari, markazlar va stansiyalar faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish vazifasi yuklatildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2014-yil 10-fevraldagi "O'zbekiston qishloq xo'jalik ilmiy ishlab chiqarish markazi faoliyatini takomillashtirish to'g'risida"gi qarori qabul qilinib" uning 3-bandida O'zbekiston qishloq xo'jaligi ilmiy ishlab chiqarish markazi tarkibidagi yetakchi ilmiy tadqiqot institutlaridan bosh tashkilotlar shakllantirildi. Jumladan don va dukkakli ekinlar ilmiy tadqiqot instituti respublikada g'allachilikni rivojlantirish yo'nalishida bosh tashkilot sifatida faoliyat ko'rsatib kelmoqda. O'tgan yillar mobaynida institut dunyoning g'allachilik fani bo'yicha yetuk ilmiy tadqiqot dargohlari bilan aloqa o'rnatib, seleksiya ishlarida foydalanish uchun 8 mingdan ortiq navlar kolleksiyasini jamlashga erishdi. Shuningdek, institut va uning viloyat filiallari hamda ilmiy tajriba stansiyalari seleksioner olimlari shu kungacha kuzgi yumshoq va qattiq bug'doyning Chillaki, Andijon 2, Andijon 4, Bobur, Yaksart, kabi ellikdan ortiq yangi navlarni yaratishdi.

MUHOKAMA.

O'zbekiston Respublikasining "Seleksiya yutuqlari to'g'risida" va "Urug'chilik to'g'risida"gi qonunlari va Vazirlar Mahkamasining urug'chilikni rivojlantirish va takomillashtirish borasidagi qarorlari qishloq xo'jalik ekinlari nav va urug'larga bo'lgan talablarga aniqlik kiritish hamda malum bir darajada xalqaro talablarga uyg'unlashtirishni taqazo etadi. Hozirgi paytda respublikamizda bug'doyning 93 ta navi turli tuproq iqlim sharoitlarida ekilmoqda. Shundan 42 ta nav mustaqillik yillarida ishlab chiqarishga tadbiiq etildi. Mustaqillik yillarida don hosildorligi ko'payish bilan birgalikda uning sifati ham ancha yaxshilandi. Shu bilan bir qatorda, barqaror, yuqori va sifatli hosil beradigan atrof-muhitning noqulay sharoitlariga bardoshli, kuchli va qimmatli texnologik sifatlariga ega bo'lgan mahalliy bug'doy navlarini yaratish ularning birlamchi va ommaviy urug'chiligi hamda urug'shunoslik usullarini takomillashtirish bugungi kunda ustuvor masalalardan hisoblanadi. Bugungi kunda boshhoqli don ekinlarining aksariyat urug'lik jamg'armasining navdorlik va ekinboplik sifatleri belgilangan talablarga to'liq javob beradi deb bo'lmaydi. Shu sababli aksariyat navlari hosildorligi past, urug'lik sarfi esa xorij mamlakatlar ko'rsatgichlaridan birmuncha yuqori bo'lmoqda. Yuqoridagi muammoning sabablarini o'rganish va ularni hal etish uchun boshhoqli don ekinlari urug'larining sifat ko'rsatgichlarini tahlil qilish maqsadga muvofiqdir. Yana bir asosiy donli ekinlardan biri bu sholi hisoblanadi. Tarixiy manbaalarda yozilishicha sholining vatani bu - Xitoy o'lkasidir. Bugungi kunda bizda sholining 19 navi yetishtiriladi. Ulardan: Avangard, Alanga, Guliston, Lazurniy, Jayhun, Mustaqillik, Gulzar kabi nomlar bilan ataladi. Makkajo'xori ham donli ekinlar sirasiga kirib, bir yillik o'simlik hisoblanadi. Issiqsevar, yorug'sevar, qurg'oqchilikka ancha chidamli bahorgi ekin hisoblanadi.

XULOSA.

Mamlakatning barcha viloyatlarida ekish uchun tavsiya qilingan bo'lib, uning O'zbekiston 420VL, O'zbekiston 320VL, Donana, Maksima, Delitop F1, Qorasuv 350AMV va boshqa navlari yetishtiriladi. Yana bir boshhoqdoshlar oilasiga mansub

o'simlik suli hisoblanadi. Suli 1980-yildan respublikaning barcha sug'oriladigan yerlariga kuzgi muddatda ekiladi. Hozirgi kunda O'zbekistonda sholining 4 xil navi yetishtiriladi. Tariq-boshoqdoshlar oilasiga mansub bir yillik o'simlik turidir. Bugungi kunda tariqning bizda 1 xil navi yetishtiriladi. Mamlakatimiz fermer xo'jaliklari va soha mutaxasislarining bugungi kundagi asosiy maqsadi boshqoli don ekinlari ekilgan har bir gektar yerdan yuqori va sifatli hosil yetishtirishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Babajanov. "Yer resurslaridan samarali foydalanishni barqaror rivojlantirish muammolari" Agroilm N:5.2019.
2. Tohir Daliyev. "Ezgu maqsadlar, ulkan rejalar agrar soha istiqbolini belgilaydi" O'zbekiston Qishloq xo'jaligi. N:2. 2018.
3. Babajanov. "Yer resurslaridan samarali foydalanishni barqaror rivojlantirish muammolari" Agroilm N:5.2019.
4. Obidov A. "Qishloq xo'jalik ishlab chiqarishini mexanizatsiyalashtirish" Darslik -Toshkent: «O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti, 2018 - 184 bet.
5. Tursunov S. "Dala ekinlari mahsulotlarini yetishtirish texnologiyasi" Toshkent. 2013.
6. Салиев А., Файзуллаев М. Социально-экономическое развитие Республики Узбекистан за годы независимости. //Вестник ассоциации Российских географов-обществоведов. Научный журнал. – 2013. – № 2.– С. 102–110.
7. World Development Report (2008). Agriculture and Economic Growth.
8. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediya. T. «O'zbekiston». 1997.
9. Ражабов Ф.Т. Фермерские хозяйства Узбекистана: развитие и региональные особенности. //Материалы международной научной конференции (Пятая Ежегодная научная Ассамблея АРГО). – Санкт-Петербург, 29–30 августа 2014 г. – С. 120–129.